

Prof. dr hab. Hubert Czerepok prof. AS

Szczecin 20.10.2025

Katedra Filmu Eksperymentalnego

Wydział Sztuki Mediów, Fotografii i Filmu Eksperymentalnego

Akademia Sztuki w Szczecinie

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr Jacka Laube zatytułowanej „Syndrom Amnezji Anarchiwalnej: artystyczno-badawcza podróż przez archiwa Służby Bezpieczeństwa PRL” sporządzona w związku powołaniem mnie przez Uczelnianą Komisję ds. Stopni Państwowej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej im. Leona Schillera w Łodzi na recenzenta w postępowaniu doktorskim, w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuki filmowe i teatralne.

Podstawowe dane o doktorancie.

Pan Jacek Laube urodził się w 1992 roku w Łodzi. W roku 2020 uzyskał stopień magistra na Wydziale Operatorskim i Realizacji Telewizyjnej w Państwowej Szkole Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej im. Leona Schillera w Łodzi.

Ocena pisemnej pracy doktorskiej oraz oryginalnego dokonania artystycznego.

Pisemna praca doktorska pana Jacka Laube, zatytułowana „Syndrom Amnezji Anarchiwalnej: artystyczno-badawcza podróż przez archiwa Służby Bezpieczeństwa PRL”, powstała pod opieką promotorską dr hab. Krzysztofa Pijarskiego.

Dysertacja składa się ze wstępu, dwóch rozdziałów, zakończenia, addendum, katalogu ilustracji, bibliografii oraz aneksu.

Jako oryginalne dokonanie artystyczne, będące przedmiotem doktoratu, doktorant wskazuje multimedialną instalację artystyczną „Syndrom Amnezji Anarchiwalnej”, zaprezentowaną w ramach Międzynarodowego Festiwalu Fotografii w Łodzi w czerwcu 2025 roku. W jej skład wchodzi następujące realizacje: „Instytut Pamięci Fotograficznej”,

„Ściana Diagramów”, „Blue Boxes”, „Dzienniki Badacza”, „Stół Interakcji”, „Esej Filmowy” oraz „Biblioteczka Katalogowa”.

Wstęp przybliża genezę i konteksty powstania pracy doktorskiej oraz wprowadza w wielopoziomową konstrukcję metodologii użytej w procesie badawczym. Kluczem do zrozumienia całości jest struktura labiryntu, stanowiąca metaforę funkcjonowania archiwum powołanego specjalnie na potrzeby projektu Instytutu Pamięci Narodowej. Autor pisze swojej o pracy artystycznej: "(...) jest spiralną pętlą, która wciąga badacza w swoją logikę. Siedem kręgów tej podróży – od początkowej, analitycznej dekonstrukcji, przez performatywny kryzys i symboliczne zniszczenie, aż po etyczne odtworzenie i świadome kuratorstwo – stanowi kolejne etapy (...) transformacji."

Wspomniana spiralna kompozycja korzysta z inspiracji i metod badaczy-artystów, takich jak Walid Raad czy Simon Menner, a jej kolejne "obroty/okręgi" umożliwiają zejście do coraz głębszych stadiów obsesyjnej podróży autora. Dla uzyskania niezbędnego dystansu konieczne było więc powołanie do życia postaci Jacka (badacza) – alter ego autora, które umożliwiło analityczne "zanurzenie się" w podjętym temacie (nasuwa się tutaj analogia do struktury filmu „The House That Jack Built” Larsa von Triera).

Odwołując się do Jacquesa Derridy, Michela Foucaulta, Allana Sekuli i Georges’a Didi-Hubermana doktorant analizuje różne metodologie umożliwiające synkretyczne łączenie wątków i treści. Odwołując się do twórczości Marcela Duchampa, Adama Curtisa czy Haruna Farockiego doktorant prezentuje doskonałą orientację we współczesnych, eksperymentalnych praktykach artystycznych. Nieustanny rozwój archiwów Internetu, możliwość eksploracji niezliczonej ilości portali, umiejętność symultanicznego oglądania wielu filmów na raz – wszystkie te czynniki doprowadziły do nieodwracalnych zmian percepcyjnych oraz otworzyły nieznane dotąd możliwości nielinearnej ekspresji artystycznej. W tym kontekście jakże celne są odwołania się doktoranta do prekursorskich praktyk Aby Warburga i Gerharda Richtera.

Każdy kolejny krąg służy autorowi do zejścia na głębszy poziom labiryntu. Są to kolejno: fascynacja wystawami propagandowymi Służby Bezpieczeństwa, badanie zbioru fotografii sygnalitycznych oraz analiza przesylek dyplomatycznych (rezultaty tych poszukiwań autor zamieścił w specjalnie spreparowanych „Dziennikach Badacza”).

Kolejną warstwą jest instalacja – „Ściana Diagramów” – składająca się z szeregu wzajemnie znoszących się wiadomości/komunikatów, stanowiąca zapis kryzysu metodologicznego autora.

Marshall McLuhan słusznie zauważa, że: „wirującą fantasmagorię można zrozumieć tylko wówczas, kiedy zatrzymamy ją dla kontemplacji”¹. Doktorant wydaje się podążać tym tropem – wierny swojej neurotycznej metodzie badawczej, zdaje sobie sprawę, że mnogość sygnałów docierających zewsząd wymaga szczególnie wnikliwego podejścia. W tekście dysertacji pojawiają się odniesienia do strategii autoetnograficznych, które uwypuklają niemożność zmierzenia się z olbrzymią ilością informacji i danych, które projekt „Syndrom Amnezji Anarchiwalnej” próbuje skondensować.

Kolejnym kręgiem "wtajemniczenia" jest gest spalenia – rytuał oczyszczenia, będący wynikiem kryzysu metod badawczych spowodowanego nadmierną ilością analizowanego materiału.

Następne stadium to strefa pogodzenia się i adaptacji, którą stanowi gest przerysowania/kopiowania oraz porzucenia logicznej struktury badawczej na rzecz rekonstrukcji i poddania się logice kreacji artefaktów inspirowanych materiałami archiwalnymi.

Ostatni krąg projektu stanowi stworzenie platformy umożliwiającej spojrzenie na własne badania oraz artefakty z pozycji kuratorskiej, czyli uzyskanie niezbędnego dystansu, koniecznego dla stworzenia dzieła/instalacji, które w sposób krytyczny mierzy się z ideą archiwum.

Ekspozycja projektu doktorskiego odbyła się w ramach Międzynarodowego Festiwalu Fotografii w Łodzi w czerwcu 2025 roku.

W specjalnie zaadaptowanych do tego celu pomieszczeniach, do złudzenia przypominających opuszczone biura organów bezpieczeństwa z lat sześćdziesiątych, doktorant umieścił szereg diagramów i objaśnień oprawionych w ramy. Zostały one skonfrontowane z wnętrzami, w których widzimy narysowane bezpośrednio na ścianach wykresy połączone liniami, którym towarzyszą naklejone rysunki i notatki. Całość tworzy sieć – mapę myśli szalonego badacza. Na znajdującym się w głównym pomieszczeniu stole „Stole Interakcji”, który autor nazywa „stołem montażowym”, znajdują się rozliczne fiszki oświetlone stołowymi lampami.

Na potrzeby zaprezentowanej metody artystycznej autor wykorzystał metodę kopiowania/przerysowywania fotografii pochodzących ze zbiorów Służby Bezpieczeństwa (referencja do tworzenia “podrabianych” artefaktów przez Roberta Kuśmirowskiego).

W narożniku pomieszczenia znajduje się duży ekran plazmowy, który wyraźnie kontrastuje z analogowym charakterem wnętrza. Na jego ekranie oglądać możemy esej filmowy

¹Marshall McLuhan, „Mechaniczna panna młoda“, Poznań 2001

autorstwa doktoranta, z gatunku *desktop documentary* – jest to kolażowy obraz będący swego rodzaju utworem muzycznym o wyraźnie zarysowanej linii melodycznej, który łączy transowe teksty dotyczące inwigilacji z warstwową narracją wizualną. W kontekście tego dzieła na myśl przychodzi mi monumentalne „Rock My Religion” Dana Grahama z lat 1982–1984 oraz niezapomniany utwór AYRL z 1985 roku zatytułowany „Unikaj zdjęć”.

“Zasłoń swą twarz przejrzystym lodem

Omijaj znaki, unikaj zdjęć

Chroń swoje ręce - chroń swoje oczy

Kontroluj odbiór

Unikaj zdjęć

Unikaj zdjęć - wyblakłych kart odbitek złych

Unikaj zdjęć - wyblakłych kart odbitek twych

Przykryj swą twarz przejrzystym lodem

Unikaj zdjęć!

(...)

Mam szczelne wszystkie moje, moje drzwi!

Mam zasłonięte wszystkie moje okna!

Mam szczelne wszystkie moje, moje drzwi!

Mam zasłonięte (choć są brudne i zniszczone) moje szyby!”

W pomieszczeniu rozlokowane zostały również paprotki oraz inne kwiaty w doniczkach, znajduje się fotel oraz szafka biblioteczna z fiszkami („Biblioteczka Katalogowa”). Na ścianie zamontowane zostały trzy „Blue Boxes” – tablice, na których znalazły się liczne rysunki i notatki. Materiały te opatrzone zostały logami Instytutu Pamięci Fotograficznej – zarówno sama pieczęć, jak i sposób aranżacji przywodzą na myśl wieloletni projekt „Museum of Hysterics” Leszka Przyjemskiego.

Piszącemu niniejszą recenzję rzucił się w oczy brak konsekwencji w kreowaniu scenografii – z jednej strony poruszamy się w estetykach biur Służby Bezpieczeństwa PRL-u z lat sześćdziesiątych XX wieku, a z drugiej zaś, tak reprezentatywny dla naszych czasów element jakim jest ekran plazmowy na stelażu wprowadza dysonans. Materiały wideo użyte w kreacji *desktop documentary* również odnoszą się do współczesności – pojawiają się wśród nich rozmaite teorie spiskowe, począwszy od ataku terrorystycznego na World

Trade Center, przez fragmenty filmów takich jak „Pi”, „Raport mniejszości” czy „1984”, aż po „Moon Landing Hoax”. Całość trwa 15:39 min.

Drugi, kilkunastosekundowy klip dołączony do dokumentacji, jest również rodzajem *desktop documentary*, na który składają się różnego rodzaju sceny przedstawiające płomienie – pojawiają się gorejące szyby naftowe, archiwalne nagranie płonącego zeppelinu, czy też ognisko. Podobnie jak w przypadku poprzedniego utworu, transowy głos powtarza w rytm muzyki „spalić na popiół”. Niestety, warstwa muzyczna wydaje się być zbyt podobna do omawianego wcześniej materiału wideo – może warto byłoby poszukać innej ścieżki dźwiękowej?

W kontekście prezentowanych na wystawie doktorskiej artefaktów odczuwam brak konsekwencji, tj. użycia rekwizytów właściwych dla danego czasu. Jednakże, być może taki niehistoriograficzny sposób prezentacji powoduje, że całość staje się bardziej synkretyczna? Niemniej jednak, w przypadku samych rysunków prezentowanych w ramach „Blue Boxes” czy „Stołu Interakcji” mam wrażenie, że niektóre z prac na papierze mogłyby powstać w odmiennej manierze rysunkowej, co z pewnością pomogłoby oddać wielopłaszczyznowość prezentowanego archiwum.

Konkluzja.

Praca doktorska Pana mgr Jacka Laube, tj. dysertacja oraz przedstawione do recenzji oryginalne dokonanie artystyczne, spełniają wszystkie wymagane wymogi formalne stawiane pracom doktorskim w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuki filmowe i teatralne. Dlatego też, zgodnie z art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U z 2023 r. poz 742) o stopniach naukowych i tytule naukowym, wnioskuję do Uczelnianej Komisji ds. Stopni Państwowej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej im. Leona Schillera w Łodzi o nadanie Panu mgr Jackowi Laube stopnia doktora.

